

Шайда Н. П., к.психол.н., доцент
Шайда О. Г., к.психол.н., доцент
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
(м. Слов'янськ)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ У СУЧАСНОМУ КОНТЕКСТІ ОСВІТИ

У психолого-педагогічних дослідженнях, присвячених вивченню розумової діяльності школярів з психофізичними вадами, виявлені значні недоліки у розвитку наочно-образного мислення, що ускладнює шкільне навчання і практичну діяльність (Л. Виготський, Л. Занков, В. Лубовський, О. Лурія, П. Матасов, М. Певзнер, Б. Пінський, С. Рубінштейн, В. Синьов, І. Соловійов, О. Стребелева, В. Шинкаренко, Ж. Шиф та ін. Однак, у цих роботах не висвітлено питання про розвиток і особливості функціонування технічного мислення в дітей з психофізичними вадами інтелектуально-розумової діяльності, тоді як рішення конструктивно-технічних задач на уроках праці відіграє суттєву роль і сприяє розвитку пізнавальної діяльності учнів в цілому [1].

Актуальність проблеми визначається також необхідністю підвищення ефективності професійного навчання школярів, яке залежить від багатоаспектних можливостей, від навчання розв'язувати конструктивно-технічні задачі; значимості діагностичної та корекційної психологічної роботи з учнями з наступним уточненням критеріїв їх профадаптації в умовах сьогодення. Рішення конструктивно-технічних задач пов'язане з процесом засвоєння знань, що є суттєвим у формуванні світогляду дитини.

Як відомо, психологи (А. Анастасі, В. Моляко, В. Крутецький, І. Якиманська) виділяють компоненти технічного мислення: актуалізацію технічних знань, спостережливість, технічну уяву, технічні здібності та здатність до комбінування об'єктів, переміщення їх у просторі. Наші спостереження та досвід роботи в школі свідчать, що ці компоненти реалізуються на практиці недостатньо. Так, учні не вміють актуалізувати технічні знання вчасно, не можуть перекоструювати технічний об'єкт, а також мислено перемістити його в просторі. Все це гальмує успішність розв'язання конструктивно-технічних задач і, відповідно, це пов'язане з рядом причин. Головною з них ми вважаємо недостатню увагу з боку вчителів до формування в учнів вказаних вище компонентів технічного мислення.

У фундаментальних психологічних дослідженнях розглядалися проблеми сутності технічного мислення (Т. Кудрявцев, Ю. Кулюткін, Б. Ломов, В. Моляко), підкреслювалася специфіка технічного мислення, яке включає „технічні судження” та „технічні умовиводи” (Б. Ананьєв, П. Іванов), наголошувалося на його оперативно-пошуковому спрямуванні, на умінні застосовувати технічні знання для розв'язання задач у різноманітних умовах (Г. Балл, А. Есаулов, Г. Костюк, Ю. Кулюткін, Т. Тихомиров). У роботах П. Іванова, І. Лернера, С. Максименка, М. Скаткіна піднімаються питання застосування проблемного методу навчання для розвитку в учнів уміння вирішувати технічно-пошукові задачі. Низка

досліджень присвячена проблемі розвитку творчості, інтересу до технічної діяльності (Н. Литвинова), механізмів творчості (А. Брушлінський, Г. Буш, О. Ігнатювич, О. Матюшкін, Я. Пономарьов), профорієнтації на технічні професії (Н. Побірченко, В. Синявський, Є. Єгорова), трудового виховання (О. Хохліна), виховання у ПТНЗ (Л. Хомич), особистісно орієнтованого підходу у трудовій діяльності (І. Маноха, Н. Нічкало, О. Огіч, В. Панок, Е. Помиткін), розвитку інтелектуальних здібностей учнів (В. Моргун, О. Самойлов, М. Смутьсон), визначення особливостей та розробці способів ефективного розв'язання конструктивно-технічних задач (Н. Менчинська, Є. Мілерян, Л. Мойсеєнко, І. Якиманська, Б. Якобсон), сутності творчості у процесі розв'язання практичних технічних задач та технічного винахідництва (П. Енгельмейер, Я. Пономарьов, П. Якобсон) [2].

У складної технічної і конструктивно-технічної діяльності компоненти технічного мислення: переконструювання, актуалізація технічних знань, уявне переміщення об'єктів в просторі можуть проявляти себе відносно самостійно, проте, за свідченням Т. В. Кудрявцева, вирішення конструктивних задач на перший план можуть виступити понятійно-образний компонент технічного мислення. При вирішенні конструктивно-технічних задач велике значення має сформованість теоретико-практичного компоненту, а це й формування нових понять, а також оперування ними у просторі вже відомих у процесі уяви в розумовому плані, так й з опорою на предметно-практичну діяльність [3].

Розглядаючи питання про взаємодію важливих компонентів розумової діяльності, Т. Данюшевська вказує на те, що умовою успішного вирішення конструктивно-технічних, понятійно-образно-практичних задач є розумова діяльність учнів, яка характеризується єдністю та взаємодією понятійного і практичного компонентів мислення, які знаходяться в складних взаємодіях між собою. Відсутність одного з компонентів чи недостатній розвиток одного з них може привести до невдач у вирішенні конструктивно-технічних задач.

На розвиток технічного мислення негативно впливає виключення одного з компонентів, особливо в молодшому шкільному віці. У старшому віці можливі розбіжності між припущенням, що виявляється в теоретичному задумі, і дією, що протікає в практичному плані. На нашу думку, причиною є відсутність належної уваги на уроках праці.

Ураховуючи все сказане вище ми можемо зробити висновок, що для формування технічного мислення учнів з психофізичними вадами необхідно застосовувати систематичний корекційно-розвиваючий вплив, спрямований на формування і розвиток основних структурних компонентів у процесі розв'язання конструктивно-технічних задач (актуалізації технічних знань, переконструювання предметів і мислене переміщення об'єктів у просторі).

Список використаних джерел

1. Шайда Н. П. Психологічні особливості технічного мислення учнів загальноосвітньої середньої та допоміжної шкіл у процесі розв'язання конструктивно-технічних задач: автореф. дис. ... канд. психол. наук. : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» // Н. П. Шайда. – Х., 1995. – 16с.

2. Хімчук Л. І. Психологічні умови формування технічного мислення в учнів 1-4 класів у позаурочній роботі : автореф. дис. ... канд. психол. наук. : спец. 19. 00. 07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. І. Хімчук. – К., 2007. – 25с.
3. Кудрявцев Т. В. Психологічні основи політехнічного і трудового навчання / Т. В. Кудрявцева - К.: Рад. школа, 1966. – С. 25–31.

Шука В. М., практичний психолог
ДНЗ 791
(м. Київ)

ПРОБЛЕМА ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР ДО УМОВ ІНКЛЮЗІЇ

Наразі в Україні відбуваються масштабні реформи в галузі освіти, зокрема широкого впровадження набуває інклюзивна освіта. У нових умовах навчально-виховного процесу проблема адаптації особистості виступає на перший план. І хоча питання адаптації дітей дошкільного віку до перебування в закладах дошкільної освіти не є новим, за умов швидкого зростання ритму й темпу життя, дослідження процесу адаптації набуває актуальності.

У даний час у ДНЗ проблема адаптації є суттєвою з тієї причини, що кількість дезадаптованих дітей дошкільного віку значно зросла. Вивчення психологічних особливостей адаптації дошкільників із затримкою психічного розвитку дає змогу поглибити знання про структуру, фази, механізми процесу адаптації, отримати нові дані про створення умов, що позитивно впливають на успішність процесу адаптації в інклюзивних закладах дошкільної освіти.

Розглядаючи поняття адаптації та дезадаптації в наукових джерелах, знаходимо визначення адаптації як системного утворення, яке має структуру, що складається з компонентів: ЦНС, здоров'я, комунікативна сфера, емоційна сфера. Ця структура має вікову специфіку, що виражається, поперше, в ролі кожного компонента в адаптаційному процесі, по-друге, в особливостях взаємозв'язків між компонентами адаптаційних механізмів. Процес адаптації відбувається тоді, коли в системі організм-середовище виникають значні зміни, що забезпечують формування нового гомеостатичного стану, який дає змогу досягати максимальної ефективності фізіологічних функцій і поведінкових реакцій.

Дані психологічної науки про особливості адаптації дозволяють виділити психічні компоненти механізмів адаптації. Ці компоненти добре представлені як в описі умов розвитку особистості, так і в перерахуванні умов адаптації: рівень сформованості ВПФ, особливості емоційної, особливості комунікативної сфери, особистісні якості. Отже, можна констатувати, що адаптаційний процес полягає у функціонуванні фізіологічних і психічних механізмів адаптації. Відсутність порушень у будові і функціонуванні компонентів адаптаційних механізмів, а також підтримці оптимальних зв'язків між компонентами певної системи і самими механізмами створює сприятливі умови для успішної адаптації у суспільстві [1, с. 33-34].